चौधरी देवीलालः विश्वविद्यालयः, सिरसा
CHAUDHARY DEVILAL UNIVERSITY, SIRSA

हरियाणा - राज्य - विधानमण्डल - अधिनियमः - 2003 (संख्यांक - 9) द्वारा स्थापितम्
राष्ट्रीय - मूल्याङ्कन - प्रत्यायन - परिषदा ”बी - B ” श्रेण्या प्रत्यायितः

(Established By State Legislature Act 9 OF 2003 'B' Grade Accredited By NAAC)

एम॰ ए॰ संस्कृतम् (द्वितीयवर्षम्), पाठ्यक्रमः - चतुर्थं सत्रम्
M.A. Sanskrit (2nd Year), Syllabus - 4th Semester

चयनाधारितश्रेयोदानपद्धत्याः(CBCS)प्रारूपानुसारं तथा च लघुसंशोधनैः परिवर्तनैः सह संशोधितम्
(Revised With Minor Corrections And Changes & Formatted As Per CBCS)

चतुर्थं सत्रम् (Semester – IV)

अनिवार्यः पाठ्यक्रमः (Compulsory Courses)

1. **Core MSK19..**

   संस्कृत - शास्त्र - परम्परा (Sanskrit Shastra Prampra)

2. Core MSK20..

भारतीयपुरालिपिशास्त्रम् अभिलेखाश्च (BHARTIYAPURALIPISHASTRAM ABHILEKHASHCH)

3. Core MSK21..

सर्वदर्शनसंग्रहः जैन-बौद्धमतम् (SARAVDARSHANSAMGRAHAH :JAIN-BODHMATAM)

वैकल्पिकः पाठ्यक्रमः (Optional Course)

(क) प्रथमः वर्गः - वेदः

1. Core MSK22..

सामसंहिता अथर्वसंहिता च (SAMSAMHITA ATHARAVSAMHITA CH)

2. Core MSK23..

आरण्यकोपनिषत्साहित्यम् (AARANAYAK-UPNISHATSAHITYAM)

3. Core MSK24..

वेदव्याख्यापद्धतयः वेदभाष्यकाराः वैदिकव्याकरणञ्च (VEDVYAKHYAPADHHTYAH VEDBHASHYAKARAH VEDIKVYAKARANAM CH)

(ख) द्वितीयः वर्गः - व्याकरणम्

1. Core MSK22..

व्याकरणशास्त्रपरम्परा व्याकरणदर्शनञ्च (VYAKARANSHASTRAPRAMPRA VYAKARANDARSHANAM CH)

2. Core MSK23..

सिद्धान्तकौमुदी - 1 (SIDHANTKOUMUDI – 1)

3. Core MSK24..

सिद्धान्तकौमुदी - 2 (SIDHANTKOUMUDI – 2)

(ग) तृतीयः वर्गः - दर्शनम्

1. Core MSK22..

सांख्यदर्शनं योगदर्शनञ्च (SANKHYADARSHANAM YOGDARSHANAM CH)

2. Core MSK23..

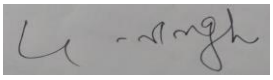

न्यायदर्शनं वैशेषिकदर्शनञ्च (NAYAYADARSHANAM VAISHESHIKDARSHANAM CH)

3. Core MSK24..

वेदान्तदर्शनं मीमांसादर्शनञ्च (VEDANTDARSHANAM MEEMANSADARSHANAM CH)

(घ) चतुर्थः वर्गः - साहित्यम्

1. Core MSK22..

पद्यसाहित्यं गद्यसाहित्यञ्च (PADYASAHITYAM GADYASAHITYAM CH)

2. Core MSK23..

नाट्यसाहित्यं नाट्यशास्त्रञ्च (NATYASAHITYAM NATYASHASTRAM CH)

3. Core MSK24..

काव्यशास्त्रम् (KAVYASHASTRAM)

∉ **मौखिकी परीक्षा (VIVA-VOCE) (CORE COURSE) ....**

1. Core MSK-VV-02 ....

<u>एकोनविंशं पत्रम् (msk19) : संस्कृत-शास्त्र-परम्परा</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit – 4

घटकम् -1. रामायणम् - महाभारतयोः सामान्यपरिचयः (**संस्कृतमाध्यमेन**)।
घटकम् -2. पुराण - अर्थशास्त्रयोः सामान्यपरिचयः (**संस्कृतमाध्यमेन**)।
घटकम् -3. आयुर्वेद - रसायन - शास्त्रयोः सामान्यपरिचयः (चरकसंहिता - सुश्रुतसंहिता - वाग्भट्टः - बोपदेवः - हेमाद्रिः – चामुण्डः - तीसटः - भावमिश्रः - नागार्जुनः - गोविन्दभगवत्पादः - रसेन्द्रचूडामणिः - रसप्रकाशः - रसार्णवः - रसेन्द्रसारसंग्रहः - रसरत्नसमुच्चयः - रसरत्नाकरः - रसेन्द्रचिन्तामणिः - रससारः - रसेन्द्रकल्पद्रुमः)।
घटकम् -4. गणित - ज्योतिषयोः सामान्यपरिचयः (आर्यभट्टः - भास्कराचार्यः(प्रथमः) - कल्याणवर्मा - लल्लः – भास्कराचार्यः(द्वितीयः) - श्रीधरः - श्रीपतिः - महावीरः - बोधायनः - कात्यायनः - आपस्तम्बः - वराहमिहिरः (पंचसिद्धान्तिका)।

<u>निर्देशाः</u> -

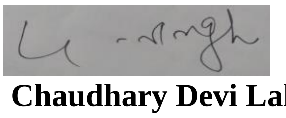

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **प्रथमद्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. कौटिल्य अर्थशास्त्र, वाचस्पति गैरोला, वाराणसी ।

२. कौटिल्य अर्थशास्त्र, संस्कृतटीकासहित, टी.गणपति शास्त्री, त्रिवेन्द्रम् ।

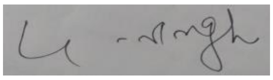

३. महाभारत, Critical Edition, BORI, Poona ।
४. महाभारत, गीताप्रैस, गोरखपुर ।
५. महाभारत, नीलकण्ठ टीका सहित, Chirtasala Press, Poona, 1929-33
६. रामायणम्, हिन्दी टीका सहित, गीताप्रैस, गोरखपुर ।
७. रामायणम्, लक्ष्मी वेङ्कटेशवर प्रैस, Bomboy ।
८. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, वाचस्पति गैरोला, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी ।
९. संस्कृतसाहित्य का इतिहास, उमाशङ्करऋषिः ।
१०.संस्कृत साहित्य का समीक्षात्मक इतिहास, डा. कपिलदेव द्विवेदी ।
११. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति, डा. कपिलदेव द्विवेदी ।

विंशं पत्रम् (msk20) : भारतीयपुरालिपिशास्त्रम् अभिलेखाश्च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. पुरालिपिशास्त्रम् - (**संस्कृतमाध्यमेन**)

- भारते लेखनकलायाः प्राचीनता ।
- प्राचीनभारते लिपयः तासाम् उत्पत्तिः विकासश्च ।
- लेखनसामग्री पुस्तकालयः संग्रहालयश्च ।
- लेखनव्यवसायः उत्कीर्णनव्यवसायश्च ।
- प्रसिद्धेषु ग्रन्थेषु प्रयुक्तानि लेखकस्य लक्षणानि ।
- लिप्याभ्यासः - ब्राह्मी-शारदा-ग्रन्थलिपेश्च वर्णमालायाः अभ्यासः।
- लिप्यन्तरीकरणम् -१. देवनागरीतः रोमन् लिप्याम् ।
  २. रोमन् लिपितः देवनागर्याम्

घटकम् -2. अभिलेखानां सामान्यपरिचयः - (**संस्कृतमाध्यमेन**)

- भारते अभिलेखानामध्ययनस्य आवश्यकता महत्त्वञ्च ।
- अभिलेखानामध्ययनस्य इतिहासः।
- अभिलेखानां वर्गीकरणम् ।
- अभिलेखेषु संवत्-विक्रम-शक-गुप्त-हर्षादि ।

घटकम् -3. अभिलेखाः - (१) क. अशोकस्य अभिलेखाः ।
ख. मौर्योत्तरकालीनाभिलेखाः।

घटकम् -4. अभिलेखाः - (२) क. गुप्तकालीनाभिलेखाः।
ख. गुप्तोत्तरकालीनाभिलेखाः।

<u>निर्देशाः</u> -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **प्रथमद्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

(क) एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः विषयमेकं प्रदास्यते । 1x5 = 5

(ख) एकस्याः लिप्याः वर्णमालायाः लेखनम् (निर्दिष्टलिपिषु) 1x5 = 5

(ग) देवनागरीतः रोमन् लिप्यां लिप्यन्तरीकरणम् 1x2 = 2

(घ) रोमन् लिपितः देवनागर्यां लिप्यन्तरीकरणम् 1x3 = 3

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(क) एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः विषयमेकं प्रदास्यते । 1x5 = 5

(ख) एकस्याः लिप्याः वर्णमालायाः लेखनम् (निर्दिष्टलिपिषु) 1x5 = 5

(ग) देवनागरीतः रोमन् लिप्यां लिप्यन्तरीकरणम् 1x2 = 2

(घ) रोमन् लिपितः देवनागर्यां लिप्यन्तरीकरणम् 1x3 = 3

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

अभिलेखानां परिचयात्मकं एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

अभिलेखानां परिचयात्मकं एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

अभिलेखानां परिचयात्मकं एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः निबन्धमेकं प्रदास्यते । 1x15 = 15

अथवा

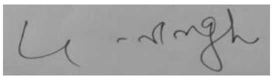

नवमः प्रश्नः -
अभिलेखानां परिचयात्मकं एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टविषयेभ्यः निबन्धमेकं प्रदास्यते । 1x15 = 15

अनुशंसितग्रन्थाः

१.अशोककालीन धार्मिक अभिलेख, ओझा गौरीशंकर, भारतीय कला प्रकाशन, दिल्ली ।
२.अशोक के अभिलेख, पाण्डेय राजबली, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली ।
३. अशोक और मौर्यसम्राज्य का पतन, रोमिला थापर, DR. चौधरी(अनुवादक) ग्रन्थशिल्पी,१९९७
४. गुप्तसाम्राज्य का इतिहास (खण्ड १-२) उपाध्याय वासुदेव, इण्डियन् प्रैस, इलाहाबाद १९५७ ।
५. गुप्त अभिलेख, उपाध्याय वासुदेव, बिहार हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, पटना, २०००।
६. भारतीय अभिलेखसंग्रह (प्रारम्भिक गुप्तशासकों के अभिलेख, खण्ड -३), अनुवादक - गिरिजा शंकरप्रसाद मिश्र, फ्लीट जे॰ एफ॰, राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, जयपुर १९७४ ।
७. गुप्त-वाकाटकयुग, मजूमदार॰ आर॰ सी॰ एवं अल्तेकर ए॰ एस॰ मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली ।
८. भारतीय अभिलेख , राणा, एस. एस. ,भारतीयविद्याप्रकाशन , दिल्ली, वाराणसी १९७८ ।
९. अभिलेखमञ्जुषा, सैनी रणजीत सिंह, न्यू भारतीय बुक कार्पोरेशन, दिल्ली २०००।
१०.भारतीय प्राचीन लिपिमाला, ओझा गौरीशंकर हीराचन्द, अजमेर १९१८, मुंशीराम मनोहरलाल, दिल्ली १९७१ ।
११. भारतीय पुरालिपि, वाल्यूम् -१, पाण्डेय, राजबली, इलाहाबाद, १९७८ ।
१२. भारतीय पुरालिपि शास्त्र, ब्यूलर जार्ज, अनुवादक - मङ्गलनाथ सिंह, मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली ।
१३. भारतीय पुरालिपि एवं अभिलेख , राय एस॰ एन॰ , शारदा पुस्तक भवन इलाहाबाद ।
१४. भारतीय पुरालिपि विद्या (इण्डियन् इपिग्राफि - डी॰ सी॰ सरकार) अनुवादक - वाजपेयी, कृष्णदत्त ।

<u>एकविंशं पत्रम् (msk21) : सर्वदर्शनसङ्ग्रहः (जैन-बौद्धमतम्)</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30

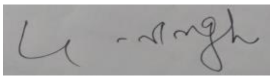

श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः - बौद्धदर्शनम् (आरम्भतः माध्यमिकबौद्धमतपर्यन्तम्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -2. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः – बौद्धदर्शनम् (योगाचारबौद्धमतात् ग्रन्थसमाप्तिपर्यन्तम्)
घटकम् -3. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः - जैनदर्शनम् (आरम्भतः अपरिग्रहव्रतपर्यन्तम्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -4. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः - जैनदर्शनम् (भावनापञ्चकात् ग्रन्थसमाप्तिपर्यन्तम्)

निर्देशाः -

- **()** प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
- **()** प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।
- **() प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- **()** प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।
- **() प्रथमतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

एकं निबन्धं लेखितुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् निबन्धमेकं प्रदास्यते । 15x1 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

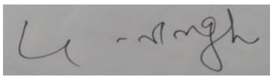

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः, वासुदेव शास्त्री, निर्णयसागर प्रैस, मुम्बई, १९२४।

२. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः, उमाशङ्करऋषिः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी १९६४ ।

३. सर्वदर्शनसङ्ग्रहः, मदन मोहन अग्रवाल , चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन, दिल्ली ।

क. प्रथमः वर्गः - वेदः

द्वाविंशं पत्रम् (msk22): सामसंहिता अथर्वसंहिता च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा - 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् - 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. सामवेदसंहिता, पूर्वार्चिकः, प्रथमः प्रपाठकः, प्रथमार्द्धः(१-६४) ।

घटकम् -2. वैदिकस्वरपरिचयः (सौवर इत्यानुसारेण) **(संस्कृतमाध्यमेन) ।**

घटकम् -3. अथर्ववेदसंहिता- मेधाजननसूक्तः(१.१), राष्ट्राभिवर्धनम् (१.२९), दीर्घायुप्राप्तिः(३.११), कालः(१९.५३) ।

घटकम् -4. अथर्ववेदसंहिता - भूमिसूक्तम् (१२.०१.१-६३) , ब्रह्मचारीसूक्तम् । **(संस्कृतमाध्यमेन) ।**

निर्देशाः -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **द्वितीयचतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः

द्वितीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रद्वयोः व्याख्या 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रद्वयोः व्याख्या 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -

एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 15x1 = 15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रद्वयोः व्याख्या 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः मन्त्रद्वयोः व्याख्या 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टसूक्तेभ्यः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

अष्टमः प्रश्नः -

मन्त्रत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् मन्त्रद्वयं प्रदास्यन्ते । 3x5 =15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

मन्त्रत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् मन्त्रद्वयं प्रदास्यन्ते । 3x5 =15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. सायणकृत अथर्ववेदभाष्यम्, सम्पादक - विश्वबन्धु, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध संस्थानम् , होशियारपुर ।

२. अथर्ववेद का सुबोधभाष्यः , पं. श्रीपाददामोदरपादसातवलेकरः, पारडी ।

३. अथर्ववेद - संहिता (भाग १-२) डब्ल्यू , ह्विटने ।

४. अथर्ववेद (अध्यात्मभाष्य) भाग १-९ , विश्वनाथवेदांलकार, रामलाल कपूर ट्रस्ट, सोनीपत ।

५. अथर्ववेद (सनातनभाष्य), भाग १-४ , श्रीकण्ठशास्त्री, माधव पुस्तकालय, दिल्ली ।

६. सामवेद का सुबोधभाष्य, पं॰ श्रीपाददामोदरपादसातवलेकरः, पारडी।

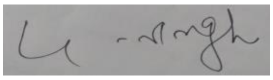

७. सामवेदसंहिता, डा॑. रामनाथ वेदालंकार, हरिद्वार ।
८. ऋग्वेदभाष्यभूमिका, व्याख्याकार - डा॰वीरेन्द्रकुमार वर्मा, काशी हिन्दू विश्वविद्यालय, वाराणसी ।
९. ऋग्वेदभाष्यभूमिका, व्याख्याकार - डा॰जगन्नाथ पाठक, चौखम्बा ओरियान्टालिया, वाराणसी ।
१०. बृहद्देवता (शौनक), रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत सीरीज आफिस, १९६३ ।
११. बृहद्देवता (अध्याय १-२), सम्पादक - रामकुमार राय, चौखम्बा संस्कृत संस्थान, वाराणसी, १९८३ ।
१२. भूमिसूक्तम् ,गङ्गेश्वरानन्द, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र ।

त्रयोविंशं पत्रम् (msk23) : आरण्यकोपनिषत्साहित्यम्

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. तैत्तिरीयारण्यकम् , प्रपाठकः - २, अनुवाकः १-१० ।
घटकम् -2. तैत्तिरीयारण्यकम् , प्रपाठकः - २, अनुवाकः ११-२० ।
घटकम् -3. कठोपनिषद् (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।
घटकम् -4. तैत्तिरीयोपनिषद् (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।

निर्देशाः -

- () प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
- () प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।
- () **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- () प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।
- () **तृतीयचतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 = 15

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 = 15

द्वितीघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टानुवाकेभ्यः त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 =15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टोपनिषदः मन्त्रद्वयोः व्याख्या। 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टोपनिषदः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टोपनिषदः मन्त्रद्वयोः व्याख्या। 2x5=10

(ii) यथानिर्दिष्टोपनिषदः एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः 1x5=05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 = 15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

प्रकरणत्रयं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टाध्यायात् त्रीणि प्रकरणानि प्रदास्यन्ते । 3x5 = 15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. तैत्तिरीयारण्यकम् , सायणभाष्यसहितम्, आनन्दाश्रम , पूना ।

२. तैत्तिरीयारण्यकम् , भाष्यकार - भट्टभास्कर ।

३. तैत्तिरीयोपनिषद् , (शांकरभाष्यम्), गीताप्रैस, गोरखपुर ।

४. मुण्डकोपनिषद् , गीताप्रैस, गोरखपुर ।

५. ईशादि - नौ उपनिषद् , गीताप्रैस, गोरखपुर ।

६. उपनिषद् - दर्शन का रचनात्मक सर्वेक्षण, रामचन्द्र दत्तात्रेय रानाडे, अनु॰ - रामानन्द तिवारी , राजस्थान हिन्दी ग्रन्थ अकादमी, जयपुर ।

७. कठोपनिषद् (शांकरभाष्यम्) गीताप्रैस, गोरखपुर ।

चतुर्विंशं पत्रम् (msk24) : वेदव्याख्यापद्धतयः वेदभाष्यकाराः वैदिकव्याकरणञ्च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100

लिखितपरीक्षा – 70

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30

श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. शिक्षाग्रन्थस्य अध्ययनम् - पाणिनीयशिक्षा ।

घटकम् -2. वैदिकव्याकरणस्य अध्ययनम् - भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी-वैदिकी प्रकिया ,अध्यायाः १-३ **(संस्कृतमाध्यमेन)**

घटकम् -3. वैदिकव्याकरणस्य अध्ययनम् - भट्टोजिदीक्षितः, सिद्धान्तकौमुदी - वैदिकी प्रकिया,अध्यायाः ४-६ **(संस्कृतमाध्यमेन)**

घटकम् -4. वैदिकाध्ययनविवरणम् : -

भारतीयविद्वांसः- सायणः, माधवः, स्वामी दयानन्दः, अरविन्दः, मधुसूदनः, ओझा, स्कन्दः, दामोदरपाद सातवलेकरः।

पाश्चात्यविद्वांसः - WILSON, ROTH, WHITNEY, M.MULLER, OLDENBERG, GRASSMAN , HILLEBRENTT, LUDERS, WEBER, CALAND .

<u>निर्देशाः</u> -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **द्वितीयतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः

द्वितीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5=10

(ii) एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5=05

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5=10

(ii) एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5=05

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रीणि सूत्राणि प्रदास्यते । 3x5 = 15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रीणि सूत्राणि प्रदास्यते । 3x5 = 15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रीणि सूत्राणि प्रदास्यते । 3x5 = 15

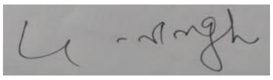

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रीणि सूत्राणि प्रदास्यते। 3x5 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टभारतीयविद्वत्सु एकस्य परिचयः प्रदेयः। 1x8 = 8

(ख) यथानिर्दिष्टपाश्चात्यविद्वत्सु एकस्य परिचयः प्रदेयः। 1x7 = 7

अथवा

नवमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टभारतीयविद्वत्सु एकस्य परिचयः प्रदेयः। 1x8 = 8

(ख) यथानिर्दिष्टपाश्चात्यविद्वत्सु एकस्य परिचयः प्रदेयः। 1x7 = 7

अनुशंसितग्रन्थाः

१. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), उमाशङ्करऋषिः, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी।
२. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (वैदिकी प्रक्रिया), दामोदर महतो।
३. पाणिनीयशिक्षा, प्रो॰ श्रीनारायण मिश्र, चौखम्बा साहित्य, वाराणसी।
४.पाणिनीयशिक्षा, गोस्वामी प्रह्लादगिरि वेदान्तकेशरी, चौखम्बा, वाराणसी।
५. सौवरः, स्वामी दयानन्दः, वैदिक यन्त्रालय, अजमेर।
६. वैदिकस्वरमीमांसा, पं॰ युधिष्ठिरमीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत।
७. वैदिकस्वरबोध, डा॰ ब्रजबिहारी चौबे, वैदिक साहित्य - सदन, होशियारपुर, पञ्जाब।
८. वैदिकस्वर अवधारण, डा॰ पारस नाथ त्रिपाठी, संदीप प्रकाश, बस्ती १९७८।
९. स्वरप्रक्रियाप्रकाश, डा॰ वामदेव मिश्र, गीता संस्कृतप्रकाशन, राजमन्दिर, वाराणसी १९७५।
१०.वेदभाष्यकारों की वेदार्थ-पद्धतियाँ, डा॰ रामनाथ वेदालंकार, विश्वेश्वरानन्द वैदिक शोध संस्थानम्, होशियारपुर।
११. वैदिक व्याख्यानमाला, डा॰कृष्णलाल, ईस्टर्न बुक लिंकर्स, दिल्ली १९८२।
१२. वैदिक व्याख्या-विवेचन, डा॰रामगोपाल, नेशनलपब्लिशिंग हाऊस, दिल्ली।
१३. वेदप्रामाण्य - मीमांसा एवं ऋषि दयानन्द, प्रो॰ श्रीनिवास शास्त्री, कुरुक्षेत्र विश्वविद्यालय, कुरुक्षेत्र।
१४. वेद व्याख्या की दिशाएँ , प्रो॰ ब्रजबिहारी चौबे, कात्यायन वैदिक साहित्य प्रकाशन, होशियारपुर, २००६।
१५. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति का समीक्षात्मक इतिहास , डा॰ ओमप्रकाश पाण्डेय , न्यू एज पब्लिकेशन्स, नई दिल्ली।
१६. संस्कृतशोध : वैदिक अध्ययन , डा॰ कृष्णलाल , विभुवैभवम् विश्वनीड , सरस्वती विहार दिल्ली।
१७. वैदिक साहित्य एवं संस्कृति, डा॰ कपिलदेव द्विवेदी।

ख. द्वितीयः वर्गः - व्याकरणम्

<u>द्वाविंशं पत्रम् (msk22) : व्याकरणशास्त्रपरम्परा व्याकरणदर्शनञ्च</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. जयादित्यःवामनश्च(काशिकाकारः), जिनेन्द्रबुद्धिः(न्यासकारः), हरदत्तः (पदमञ्जरीकारः), रामचन्द्रः (प्रक्रियाकौमुदीकारः), भट्टोजिदीक्षितः(सिद्धान्तकौमुदीकारः) , वरदराजः(मध्य/लघुसिद्धान्तकौमुदीकारः) ।

घटकम् -2. महाभाष्यम् (द्वितीयाह्निकम्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**

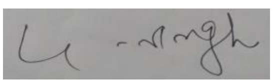

घटकम् -3. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम् , कारिका१-७८)**(संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -4. वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम् , कारिका ७९-१५६)

<u>निर्देशाः</u> -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **द्वितीयतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः

द्वितीयः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टवैयाकरणेभ्य एकस्य वैयाकरणस्य विशदपरिचयः प्रदेयः । 5x2 = 10
(ख) यथानिर्दिष्टवैयाकरणेभ्य एकस्य वैयाकरणस्य सामान्यः परिचयः प्रदेयः । 5x1 = 5

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टवैयाकरणेभ्य एकस्य वैयाकरणस्य विशदपरिचयः प्रदेयः । 5x2 = 10
(ख) यथानिर्दिष्टवैयाकरणेभ्य एकस्य वैयाकरणस्य सामान्यः परिचयः प्रदेयः । 5x1 = 5

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः/वार्तिकद्वयोः व्याख्या विधेया । 5x2 = 10
(ख) एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः (चतुर्थघटकाश्रितः) -
(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः/वार्तिकद्वयोः व्याख्या विधेया । 5x2 = 10
(ख) एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

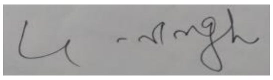

अष्टमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिका द्वयस्य सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

नवमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अनुशंसितग्रन्थाः

१. संस्कृत व्याकरणशास्त्र का इतिहास (भाग १-३), युधिष्ठिरमीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली सोनीपत ।

२. संस्कृतव्याकरणदर्शन, रामसुरेश त्रिपाठी, राजकमल प्रकाशन, दिल्ली।

३. व्याकरणशास्त्रेतिहासः, वी. त्रिपाठी ।

४. पाणिनीय व्याकरण का अनुशीलन, रामशंकर भट्टाचार्य, इण्डोलोजिकल हाऊस, वाराणसी ।

५. व्याकरणमहाभाष्यम् (भाग-१), वेदव्रत, हरियाणा साहित्य संस्थान, गुरुकुल झज्जर, १९२२ ।

६. महाभाष्यम् (प्रथमो भागः), युधिष्ठिरमीमांसक, रामलाल कपूर ट्रस्ट, रेवली, सोनीपत ।

७. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक १-२), माधव शास्त्री भाण्डारी, वेदप्रकाश विद्यावाचस्पति,मेहरचन्द लछमनदास पब्लिकेशन्स,
दिल्ली ।

८. पातञ्जल महाभाष्य में प्रख्यात सूत्र : एक समीक्षात्मक अध्ययन, भीमसिंह वेदालंकार, निर्मल बुक एजेन्सी, कुरुक्षेत्र, १९८७

९. व्याकरणमहाभाष्यम् (आह्निक १-५), मथुरानाथमिश्रः, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी ।

१०.वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), रामगोविन्द शुक्ल, काशी संस्कृत ग्रन्थमाला ।

११.वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), वामदेवाचार्य, कृष्णदास अकादमी, वाराणसी ।

१२.वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्), शिवशंकर अवस्थी, चौखम्बा विद्या भवन, वाराणसी, १९९०।

त्रयोविंशं पत्रम् (msk23) : सिद्धान्तकौमुदी -१

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100

लिखितपरीक्षा – 70

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30

श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. भ्वादिगणः - भू, एध्, स्पर्ध्, अज्, गुपू, कमु, जि, वृत्, पा, खन्, श्रु, दृशिर्, यज्, वस् (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।

घटकम् -2. अदादिगणः - अद्, हन्, द्विष्, दुह्, आस्, शीङ्, ब्रूञ्, इण्, विद्, जागृ, शासु ।

जुहोत्यादिगणः - हु, माङ्, डुदाञ्, डुधाञ् ।

घटकम् -3. दिवादिगणः- दिवु, नृती, क्षिप्, जनि, बुध्, युध्, मन्, विद्, अस् ।

स्वादिगणः- षुञ्, चिञ्, वृञ् (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।

घटकम् -4. तुदादिगणः - तुद्, कृ, प्रच्छ्, विद्लृ ।

रुधादिगणः - रुधिर्, भिदिर्, भुज् ।

तनादिगणः - तनु, डुकृञ् ।

क्रयादिगणः - डुक्रीञ्, ज्ञा ।

चुरादिगणः- चुर्, चिञ्, कथ् ।

निर्देशाः -

- () प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
- () प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **प्रथमतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया । 2x3 = 6

अथवा

नवमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया । 3x3 = 9

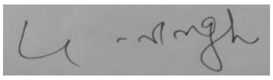

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया।　　2x3 = 6

अनुशंसितग्रन्थाः

१. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्धम्) बालमनोरमा-तत्वबोधिनी-सहिता, भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

२. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरार्धम्) बालमनोरमा-तत्वबोधिनी-सहिता, भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास, दिल्ली।

३. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग १-२) गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी।

४. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी भाग -३, व्याख्याकार - पं॰ बालकृष्ण पंचोली।

५. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी भाग -२ , व्याख्याकार - पं॰ बालकृष्ण पंचोली।

६. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्), आचार्य जगदीश शास्त्री, श्रीमती मधुबाला शर्मा।

चतुर्विंशं पत्रम् (msk24) : सिद्धान्तकौमुदी -२

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. समासप्रकरणम् - अव्ययीभावः तत्पुरुषश्च **(संस्कृतमाध्यमेन)।**
घटकम् -2. समासप्रकरणम् - बहुव्रीहिः द्वन्द्वश्च।
घटकम् -3. आत्मनेपद-परस्मैपदप्रक्रिया (सिद्धान्तकौमुद्यानुसारम्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**।
घटकम् -4. ण्यन्त-सन्नत-यङन्तप्रकियाः।

निर्देशाः -

- **()** प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
- **()** प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति। तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति। **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- **()** **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति। घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः**। प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- **()** प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः। आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः। प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति।
- **()** **प्रथमतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः**।　　5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया।　　2x3 = 6

तृतीयः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया ।　　2x3 = 6

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थ प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया ।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया ।　　2x3 = 6

पञ्चमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया ।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया ।　　2x3 = 6

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यन्ते ।　　3x5 = 15

सप्तमः प्रश्नः -

सूत्रत्रयं सोदाहरणं व्याख्यातुं यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रत्रयं प्रदास्यन्ते ।　　3x5 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया ।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया ।　　2x3 = 6

नवमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् त्रयाणां पदानां व्याख्या विधेया ।　　3x3 = 9

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् सूत्रद्वयोः व्याख्या विधेया ।　　2x3 = 6

अनुशंसितग्रन्थाः

१. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पूर्वार्धम्) बालमनोरमा-तत्वबोधिनी-सहिता , भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली।

२.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (उत्तरर्धम्) बालमनोरमा-तत्वबोधिनी-सहिता , भट्टोजिदीक्षितः, मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली ।

३. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (भाग १-२) गोपालदत्त पाण्डेय, चौखम्बा सुरभारती, वाराणसी ।

४. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी काशिकावृत्तिश्च (प्रथमो भागः), विद्वान् बि. एल्. गणपतिभट्टः, विद्वान् बि. कृष्णराजभट्टः , श्रीशंकर
अद्वैतशोधकेन्द्रम् , शृंगेरी ।

५.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी भाग -३ ,व्याख्याकार - पं. बालकृष्ण पंचोली ।

६.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी भाग -२ ,व्याख्याकार - पं. बालकृष्ण पंचोली ।

७.वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी भाग-३ , गिरिधर शर्मा एवं पं. परमेश्वरानन्द शर्मा भास्कर ।

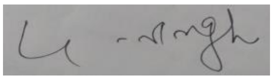

ग. तृतीयः वर्गः - दर्शनम्

<u>द्वाविंशं पत्रम् (msk22) : सांख्यदर्शनं योगदर्शनञ्च</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. सांख्यसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः ८३-१२३ सूत्राणि) **(संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -2. सांख्यसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः १२४-१६४ सूत्राणि)
घटकम् -3. योगसूत्रं व्यासभाष्यसहितं विभूतिपादः ।**(संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -4. योगसूत्रं व्यासभाष्यसहितं कैवल्यपादः ।

<u>**निर्देशाः**</u> **-**

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।
() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।
() **प्रथमतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन
अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रद्वयोः व्याख्या । 2x5 =10
(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रद्वयोः व्याख्या । 2x5 =10
(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -
यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या । 3x5 =15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -
यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या । 3x5 =15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -
(क) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रद्वयोः व्याख्या । 2x5 =10

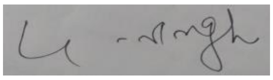

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(क) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रद्वयोः व्याख्या। 2x5 =10

(ख) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या। 3x5 =15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या। 3x5 =15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. पातञ्जलयोगदर्शनम् , सुरेशचन्द्र श्रीवास्तव , चौखम्बा सुरभारती प्रकाशनम् ,वाराणसी ,१९९३।

२. पातञ्जलयोगदर्शनम्, स्वामी हरिहरान्द ' आरण्यक ' , मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली।

३. पातञ्जलयोगदर्शनम् , ब्रह्मलीन मुनि ,चौखम्बा , वाराणसी।

४. योगदर्शनम् , डा. सत्यपति जी परिव्राजक , दर्शन योग महाविद्यालय, रोजड ,गुजरात।

५. योगसूत्रम् , रमाशङ्कर त्रिपाठी ,कृष्णदास अकादमी , १९८५।

६. सांख्यसूत्रम् , रामशंकर भट्टाचार्य , भारतीय विद्या प्रकाशन , दिल्ली।

त्रयोविंशं पत्रम् (msk23) : न्यायदर्शनं वैशेषिकदर्शनञ्च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. न्यायसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः द्वितीयोऽह्निकः)।

घटकम् -2. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (अनुमानखण्डः) **(संस्कृतमाध्यमेन)**।

घटकम् -3. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (शब्दखण्डः) ।

घटकम् -4. प्रशस्तपादभाष्यम् (कर्मपदार्थनिरूपणतः समवायपदार्थनिरूपणं यावत्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**।

निर्देशाः -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति। तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति। **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।

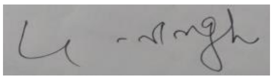

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** । ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **द्वितीयचतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः

द्वितीयः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या । 3x5 =15

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टप्रकरणात् सूत्रत्रयस्य व्याख्या । 3x5 =15

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 5x1 = 5

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 = 15

अथवा

षष्ठः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 = 15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

सप्तमः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 = 15

अथवा

अष्टमः प्रश्नः -

यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 = 15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली ,कृष्णवल्लभाचार्य , चौखम्बा संस्कृत संस्थानम् , वाराणसी ।
२. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली ,गजाननशास्त्री मुसलगाँवकरः, चौखम्बा सुरभारती प्रकाशनम् , वाराणसी
३. न्यायसिद्धान्तमुक्तावली, (प्रत्यक्षखण्डः) धर्मेन्द्रनाथ शास्त्री , मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली
४. न्यायसि्द्धान्तमुक्तावली , दयाशंकरशास्त्री, सुरभारती प्रकाशनम् , कानपुर ।
५. न्यायदर्शनम् , सच्चिदानन्दमिश्र , भारतीय विद्या प्रकाशन , दिल्ली ।
६. न्यायदर्शनम् , अनन्तलाल ठक्कुर ,विद्यापीठ प्रकाशन , दरभंगा , बिहार ।

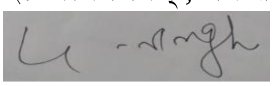

७. प्रशस्तपादभाष्यम् ,न्यायकन्दलीसहितम् , दुर्गाधर झा , सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालय,वाराणसी
८. प्रशस्तपादभाष्यम् ,श्रीनिवास शास्त्री , साहित्यभण्डार ,मेरठ।

चतुर्विंशं पत्रम् (msk24) : वेदान्तदर्शनं मीमांसादर्शनञ्च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. ब्रह्मसूत्रम् , शाङ्करभाष्य-भामतीसहिता (प्रथमोऽध्यायः प्रथमः पादः ५-३१ सूत्राणि)
घटकम् -२. वेदान्तपरिभाषा (अनुमानपरिच्छेदः) (**संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -३. मीमांसापरिभाषा (आरम्भतः शाब्दी भावनापर्यन्तम्)(**संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -४. मीमांसापरिभाषा (भावनाशब्दार्थतः ग्रन्थसमाप्तिपर्यन्तम्)

निर्देशाः -

- **()** प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
- **()** प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।
- **() प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते ।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- **()** प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।
- **() द्वितीयतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन
अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः

द्वितीयः प्रश्नः -
(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x10 =10

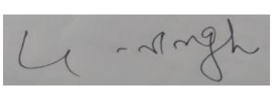

(ख) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् एकस्य सूत्रस्य व्याख्या। 1x5 = 5

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x10 =10

(ख) यथानिर्दिष्टप्रकरणात् एकस्य सूत्रस्य व्याख्या। 1x5 = 5

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

अथवा

नवमः प्रश्नः -

(क)यथानिर्दिष्टग्रन्थात् एक आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x15 =15

अनुशंसितग्रन्थाः

१. वेदान्त दर्शन (ब्रह्मसूत्रम्), हरिकृष्णदास गोयन्दका , गीताप्रैस , गोरखपुर ।

२. ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यम् , भामतीसहिता , स्वामी योगीन्द्रानन्द ,षड्दर्शन प्रकाशन , वाराणसी ।

३. ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्यम् , स्वामी सत्यानन्द सरररस्वती , सत्यानन्दीदीपिकासहितम् , गोविन्दमठ , वाराणसी , १९७८ ।

४ वेदान्तपरिभाषा ,रामकृष्णाध्वरी , राष्ट्रीय संस्कृत संस्थानम् , नव देहली ।

५. वेदान्तपरिभाषा , विश्वनाथ धिताल , श्रीदक्षिणामूर्तिमठ , वाराणसी ।

६. वेदान्तपरिभाषा , जीवानन्द विद्यासागर भट्टाचार्य , सिद्धेश्वर यन्त्रालय , कोलकाता ।

७. मीमांसापरिभाषा ,नारायण राम आचार्य काव्यतीर्थ , निर्णयसागर प्रेस , मुंबई ।

<u>द्वाविंशं पत्रम् (msk22) : पद्यसाहित्यं गद्यसाहित्यञ्च</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
<u>श्रेयोदानम्/Credit - 4</u>

घटकम् -1. नैषधीयचरितम् (प्रथमः सर्गः ०१-७५) (**संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -2. नैषधीयचरितम् (प्रथमः सर्गः ७६-१४५) (**संस्कृतमाध्यमेन)**
घटकम् -3. हर्षचरितम् (पञ्चमोच्छ्वासः)।
घटकम् -4. दशकुमारचरितम् (अष्टमोच्छ्वासः)।

<u>निर्देशाः</u> -

- **()** प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत्।
- **()** प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति। तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति। **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति।
- **()** **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति। घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते।** ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः**। प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- **()** प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः। आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः। प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति।
- **()** **प्रथमद्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत्। अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः**। 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रसंगव्याख्या। 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रसंगव्याख्या। 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

चतुर्थः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रसंगव्याख्या। 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः (द्वितीयघटकाश्रितः) -
(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रसंगव्याख्या। 2x5 = 10
(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

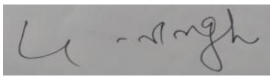

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशद्वयस्य सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

नवमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् गद्यांशद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अनुशंसितग्रन्थाः

१. नैषधीयचरितम् ,शेष कृष्ण शर्मा 'रेग्मी' ।

२. नैषधीयचरितम् , निर्णयसागर प्रेस , मुम्बई ।

३. नैषधीयचरितम्, मोहनदेव पंत , मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली ।

४. नैषधीयचरितम् , सूर्यदेव शास्त्री , चौखम्बा ओरियान्टालिया , वाराणसी ।

५. हर्षचरितम् , बाणभट्ट , चौखम्बा विद्या भवन , वाराणसी ।

६. दशकुमारचरितम् , दण्डी , चौखम्बा विद्या भवन , वाराणसी ।

त्रयोविंशं पत्रम् (msk23) : नाट्यसाहित्यं नाट्यशास्त्रञ्च

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100

लिखितपरीक्षा – 70

आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30

श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. मुद्राराक्षसम् (१-३ अङ्कपर्यन्तम्) **(संस्कृतमाध्यमेन)**

घटकम् -2. मुद्राराक्षसम् (४-७ अङ्कपर्यन्तम्)

घटकम् -3. दशरूपकम् (प्रथमःप्रकाशः)**(संस्कृतमाध्यमेन)**

घटकम् -4. दशरूपकम् (तृतीयःप्रकाशः)

निर्देशाः -

() प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।

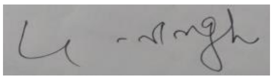

() प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।

() **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते । ते पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।

() प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।

() **प्रथमतृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् श्लोकद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

षष्ठः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः

अष्टमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

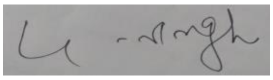

नवमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रसंगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अनुशंसितग्रन्थाः

१. मुद्राराक्षसम् , परमेशमवरदीन पाण्डेय , चौखम्बा प्रकाशन ।

२. मुद्राराक्षसम् , आ. माधव जनार्दन रटाटे , भारतीय विद्या प्रकाशन ।

३. मुद्राराक्षसम् , साहित्यभण्डार , मेरठ ।

४. दशरूपकम् , डा. श्रीनिवास शास्त्री , साहित्यभण्डार मेरठ ।

५. दशरूपकम् , सम्पादक – लोकमणि दालाल , चौखम्बा अमरभारती , वाराणसी ।

६. दशरूपकम् , डा. भोलाशंकर व्यास , चौखम्बा प्रकाशन वाराणसी ।

<u>चतुर्विंशं पत्रम् (msk24) : काव्यशास्त्रम्</u>

पूर्णाङ्काः (Maximum Marks) : 100
लिखितपरीक्षा – 70
आन्तरिकमूल्याङ्कनम् – 30
श्रेयोदानम्/Credit - 4

घटकम् -1. साहित्यदर्पणः(१-२ परिच्छेदौ) (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।

घटकम् -2. साहित्यदर्पणः (4- काव्यभेदाः, ६- रूपक-नाटक-महाकाव्य-गद्य-पद्य-मिश्रकाव्यलक्षणानि) ।

घटकम् -3. वक्रोक्तिकाव्यम् (प्रथमोन्मेषः) ।

घटकम् -4. काव्यमीमांसा (१-४ अध्यायाः) (**संस्कृतमाध्यमेन**) ।

<u>निर्देशाः</u> -

- **()** प्रश्नपत्रस्य निर्माणं **संस्कृतमाध्यमेन** भवेत् ।
- **()** प्रश्नपत्रे **नव (09)** प्रश्नाः भविष्यन्ति । तेषु पञ्च प्रश्नाः अनिवार्याः भविष्यन्ति । **प्रथमा प्रश्नसंख्या अनिवार्या भविष्यति** तथा च अन्ये चत्वारो प्रश्नाः प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थघटकसम्बद्धाः भविष्यन्ति ।
- **()** **प्रथमः प्रश्नः अनिवार्यो भविष्यति । घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** । ते **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । प्रत्येकस्य प्रश्नस्य कृते द्वौ अङ्कौ (02) भविष्यतः।
- **()** प्रश्नसंख्या 2-9 पर्यन्तं क्रमेण प्रत्येकस्मात् घटकात् द्वौ प्रश्नौ भविष्यतः। तेषु प्रत्येकस्य घटकस्य एकः प्रश्नः समाधेयः । आहत्य चत्वारः प्रश्नाः समाधेयाः । प्रतिप्रश्नं पञ्चदश अङ्कानां (15) भविष्यति ।
- **()** **प्रथमचतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन** एव समाधेयाः अन्यथा सर्वथा अङ्कहानिः भविष्यति अन्ये संस्कृत/हिन्दी/आङ्गलभाषामाध्यमानां केनापि एकेन माध्यमेन समाधातुं शक्यन्ते ।

प्रश्नपत्रनिर्माणविधिः

प्रथमः प्रश्नः - (अनिवार्यप्रश्नः) : संस्कृतमाध्यमेन

अयं (प्रथमः) प्रश्नः **घटकचतुष्टयगतपाठ्यक्रममाश्रित्य** भवेत् । अस्मिन् प्रश्ने **पञ्च संक्षिप्तोत्तरप्रश्नाः प्रदास्यन्ते** तेषु **पञ्च प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेन समाधेयाः** । 5x2 = 10

प्रथमघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

द्वितीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

तृतीयः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

द्वितीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

चतुर्थः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

पञ्चमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

तृतीयघटकाश्रिताः प्रश्नाः

षष्ठः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

सप्तमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

चतुर्थघटकाश्रिताः प्रश्नाः (संस्कृतमाध्यमेन)

अष्टमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अथवा

नवमः प्रश्नः -

(i) यथानिर्दिष्टग्रन्थात् कारिकाद्वयोः सप्रंसगव्याख्या । 2x5 = 10

(ii) एकः आलोचनात्मकः/परिचयात्मकः/व्याख्यात्मकः वा प्रश्नः। 1x5 = 05

अनुशंसितग्रन्थाः

१. साहित्यदर्पणः - विश्वनाथः , व्याख्याकार- निरूपण विद्यालंकार , साहित्यभण्डार , मेरठ ।

२. साहित्यदर्पणः , शालिग्राम शास्त्री , मोतीलाल बनारसीदास , दिल्ली , २००४ ।

३ साहित्यदर्पणः , सत्यव्रत सिंह , चौखम्बा विद्या भवन , वाराणसी ।

४. वक्रोक्तिकाव्यजीवितम् - आचार्य विश्वेश्वर ।
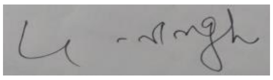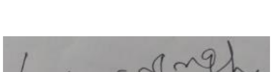
५. काव्यमीमांसा - केदारनाथ शर्मा ।